

МЕМОРАНДУМ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ТРИВАЛОГО ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ ТА СТАЛОГО МИРУ В УКРАЇНІ

Women's Network
for Dialogue and Enduring Peace

Ми — жінки-миротвориці, лідерки громадянського суспільства та експертки з гуманітарної допомоги зі всієї України, з обох сторін лінії фронту. Ми є учасницями **Жіночої мережі для діалогу та сталого миру**, заснованої нами в 2015 році. Ми маємо більше десяти років досвіду у сфері миробудівництва, діалогу та надання підтримки населенню, яке постраждало від конфлікту по обидві сторони лінії фронту.

Наш **людино-орієнтований підхід** спрямований на захист життя та добробуту всіх, кого торкнувся конфлікт, і ми прагнемо аби інтереси постраждалого населення були представлені у мирному процесі. Такий підхід дозволяє враховувати потреби всіх постраждалих громад, запобігати новому насильству та будувати сталий мир.

КОНТЕКСТ

По мірі того, як тривають переговори про припинення вогню в Україні, вкрай важливо зробити висновки з невдалих спроб припинення вогню, здійснених у рамках Мінських угод. Підтримуючи постраждале населення з обох боків лінії фронту, ми отримали багато уроків про те, чому припинення вогню неодноразово зазнавало провалу.

У цьому меморандумі ми викладаємо ключові уроки та формулюємо

практичні рекомендації щодо забезпечення тривалого припинення вогню, вирішення транскордонних питань, зміцнення стабільності в Україні та нормалізації відносин між громадянами України і Росії — усього того, що є необхідною умовою для побудови тривалого миру.

Ми висуваємо конкретні рекомендації за чотирма напрямками:

- **Тривале припинення вогню**, включаючи: моніторинг і підзвітність, участь громадянського суспільства та цифрову безпеку, технології та етику, прозорість і довіру, безпеку та захист, гуманітарні коридори й возз'єднання родин, заходи зі зміцнення довіри.
- **Возз'єднання мільйонів сімей в Україні та Росії**, розлучених у ході конфлікту, включаючи: встановлення протоколів для пунктів перетину, створення альтернативи існуючому «образу ворога» та розробку спільного “чутливого” словника термінів.
- **Примирення між українцями з обох боків лінії фронту, а також між українцями та росіянами**, включаючи: створення сталих діалогових процесів громадянського суспільства та надання можливостей для того, щоб голоси мешканців територій, непідконтрольних українському уряду, були почуті та зрозумілі.
- **Підтримка постраждалого населення**, включаючи: основні принципи надання гуманітарної допомоги, сприяння поверненню дітей із Росії, програми підтримки для дітей, внутрішньо переміщених осіб, біженців та інших вразливих груп, програми реінтеграції та реабілітації для демобілізованих, психосоціальну підтримку сімей демобілізованих військовослужбовців, а також інтеграцію внутрішньо громадських і міжгрупових діалогових програм у мирні процеси.

І. УРОКИ, ОТРИМАНІ ПІД ЧАС НЕВДАЛИХ СПРОБ ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ В РАМКАХ МІНСЬКИХ УГОД

Підтримуючи населення, яке постраждало від конфлікту по обидві

сторони лінії фронту, ми отримали наступні уроки про те, чому припинення вогню, встановлені в рамках Мінських угод, неодноразово терпіли крах. Серед них:

- Моніторинг припинення вогню не відбувався цілодобово. Ми спостерігали, що моніторинг припинявся щодня о 16:00, після чого кількість порушень перемир'я різко зростала, що значно сильніше робило вплив на постраждале населення до відновлення моніторингу вранці наступного дня.
- Не був дотриманий принцип прозорості та не було достатньої комунікації з громадянським суспільством і постраждалим населенням щодо механізму реалізації та моніторингу припинення вогню, а також механізму залучення їх в процеси підтримки та контролю за припиненням вогню на місцях.
- Відсутній механізм перевірки або забезпечення дотримання припинення вогню. Порушники не несли відповідальності.
- Моніторинг припинення вогню не був пов'язаний з перемовинами в «нормандському форматі» та політичним процесом.
- Життєво важливі послуги, гуманітарна допомога, безпека та захист в «буферній зоні» практично були відсутні, а розмінування так і не було завершено.

Всі ці фактори підірвали довіру населення, легітимність і тривалість припинення вогню.

II. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ТРИВАЛОГО ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ

Спираючись на уроки, отримані з невдалих спроб припинення вогню в рамках Мінських угод, ми рекомендуємо:

1. МОНІТОРИНГ І ПІДЗВІТНІСТЬ

- **Створити спеціальний орган моніторингу припинення вогню,** що складається з представників нейтральних країн і узгоджений урядами України і Росії. Він повинен функціонувати цілодобово,

24/7. Крім моніторингу, орган повинен мати мандат для вирішення спорів і притягнення порушників до відповідальності.

- **Запровадити прозорий механізм моніторингу "режиму тиші".** Громадяни повинні розуміти, хто фіксує порушення, як використовується ця інформація і яким чином це забезпечує їхню особисту безпеку. Це необхідно для побудови довіри, легітимності і тривалості припинення вогню.

2. УЧАСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ЦИФРОВА БЕЗПЕКА

- **Залучати громадян та організації громадянського суспільства до моніторингу** із забезпеченням захищеного механізму передачі даних, який гарантує фізичну, психологічну тощо безпеку інформаторів.
- **Створити механізм двосторонньої комунікації**, який дозволить потерпілому населенню висловлювати свої потреби, побоювання та рекомендації для досягнення миру в Україні, а також отримувати прозору і своєчасну інформацію про прогрес у реалізації їх пропозицій і по інших питаннях (наприклад, про проведення розмінування або щодо місць видачі гуманітарної допомоги). Цей механізм повинен бути впроваджений разом з зупинкою вогню і діяти протягом усього мирного процесу.

3. ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕТИКА

- **Використовувати технології**, такі як супутники, сенсори і камери для моніторингу багато кілометрової лінії фронту (понад 1200 км), щоб знизити ризики для спостерігачів.
- **Супутникові дані** повинні збиратися та оброблятися міжнародним органом або організацією, які є нейтральними і заслуговують довіри, і надаватися в розпорядження органу зі спостереження за припиненням вогню.
- Незважаючи на існуючі пропозиції використовувати **дрони**, ми рекомендуємо цього не робити, так як вони викликають

психологічну травму у населення, оскільки асоціюються з війною і смертю. Люди не завжди можуть визначити, чи виконує дрон мирну функцію моніторингу або наближається для атаки.

- **Ми пропонуємо відмовитися від використання дронів до тих пір, поки не буде розроблена технологія, що дозволяє населенню розрізняти військові та моніторингові дрони.** У цьому випадку моніторингові дрони мають бути легко впізнаваними, а для завоювання довіри знадобиться широка просвітницька кампанія.
- **Розробити захищену систему зберігання та аналізу даних моніторингу.**

4. ПРОЗОРИСТЬ І ДОВІРА

- **Чітко формулювати умови припинення вогню.** Розмиті формулювання ведуть до маніпуляцій, непорозумінь і підвищують ризик порушень.
- **Забезпечити прозорість, доступність та зрозумілість угоди про припинення вогню.** Це сприятиме зміцненню довіри і підтримки з боку населення.

5. БЕЗПЕКА І ЗАХИСТ

- **Створити демілітаризовану буферну зону вздовж всієї лінії фронту** і провести ретельне розмінування територій.
- **Забезпечити роботу життєво важливих служб у буферній зоні** для людей, які там залишилися (в основному літніх), включаючи екстрену медичну допомогу, пожежні служби, водо-, електро- і газопостачання, а також вивіз сміття.
- **Регулярно надавати гуманітарну допомогу** — продукти харчування, ліки і предмети першої необхідності жителям буферної зони.

6. ГУМАНІТАРНІ КОРИДОРИ І ВОЗЗ'ЄДНАННЯ

- **Відкрити гуманітарні коридори** для безпечного пересування цивільного населення задля возз'єднання сімей і громад по обидва боки лінії фронту.

7. ЗАХОДИ ПО ЗМІЦНЕННЮ ДОВІРИ

У розвиток практики недавніх обмінів тілами і військовополоненими ми рекомендуємо вводити **тимчасові режими припинення вогню** в окремих секторах, наприклад, у сфері енергетики або ядерної інфраструктури, а також **географічні режими припинення вогню** — наприклад, в житлових і густонаселених районах певних регіонів. В рамках таких режимів припинення вогню повинні бути впроваджені механізми моніторингу, перевірки та врегулювання інцидентів, а також створені коридори для гуманітарної допомоги.

 Тривале припинення вогню є ключовою умовою для побудови сталого миру. Воно повинно ґрунтуватися на довірі, реальній участі громадянського суспільства та прозорості. **Жіноча мережа для діалогу та сталого миру** продовжує свою роботу, щоб голоси постраждалого населення були почуті, а рішення приймалися з їх участю — з участю тих, хто щодня живе з наслідками війни.

III. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВОЗЗ'ЄДНАННЯ СІМЕЙ

Мільйони людей залишаються розлученими зі своїми родинами внаслідок війни в Україні. Розділення сімей і спільнот порушує основні права людини та залишається величезною перешкодою на шляху до сталого миру. Возз'єднання сімей може сприяти примиренню та встановленню тривалого миру.

Спираючись на уроки, які ми здобули, надаючи підтримку населенню, що постраждало від конфлікту з обох боків лінії фронту протягом останнього десятиліття, ми рекомендуємо:

- **Негайно відкрити безпечні пункти пропуску вздовж лінії розмежування**, спільно контрольовані обома сторонами, у

кількості, достатній для пропуску людей, які хочуть перетнути кордон, під наглядом міжнародних організацій (таких як ОБСЄ та Міжнародний комітет Червоного Хреста тощо).

- **Розробити чітку процедуру роботи пунктів пропуску**, що враховує потреби всіх груп населення.
- **Оснастити пункти пропуску всією необхідною інфраструктурою**, базовими медичними та іншими допоміжними послугами, включно з санітарними туалетами, для задоволення потреб людей різного віку, статі, стану здоров'я тощо.
- **Створити центри видачі дозволів з обох боків лінії розмежування**, які допоможуть людям отримувати перепустки для перетину кордону та в'їзду на територію з іншого боку лінії розмежування, з механізмами координації між цими центрами.
- **Запровадити поетапний підхід** до розширення кількості пунктів пропуску та впорядкування процесу перетину кордону відповідно до перебігу мирного процесу.
- **Сформувати альтернативний наратив** існуючому ворожому наративу про людей по обидва боки лінії розмежування. Просувати нове бачення, яке включає спільні страждання та турботи розлучених родин, визнає їхнє право на возз'єднання як нормальну та необхідну частину відновлення.
- **Розробити спільний глосарій термінів**, пов'язаних із возз'єднанням сімей, уникаючи формулювань, які можуть бути неправильно витлумачені, сприйняті як політичні чи провокаційні або спричинити напруження з однієї зі сторін. Визнаючи, що різні люди мають різні погляди, використовувати нейтральні описи, які не принижують і не завдають болю жодній зі сторін.

IV. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ТА ПРИМИРЕННЯ

Примирення — це важливий довгостроковий процес, який закладає основу для міцного миру та допомагає запобігти майбутнім конфліктам. Діалог є невід’ємною частиною процесу примирення: для розв’язання транскордонних питань, нормалізації відносин між громадянами України та Росії, зміцнення стабільності в Україні та побудови сталого миру.

Спираючись на понад десятирічний досвід організації та участі в діалогах примирення, ми рекомендуємо:

1. СТВОРЕННЯ СТІЙКОГО ПРОЦЕСУ ДІАЛОГУ МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

- Організувати діалогові майданчики в нейтральних країнах — таких як Туреччина, Вірменія, Грузія, тощо — куди громадяни України та Росії можуть в’їжджати без віз.
- Створити простір для проведення цих діалогів, включно з гарантіями безпеки учасників під егідою міжнародних організацій.
- Залучити досвідчених нейтральних фасилітаторів із третіх країн (не з України та не з Росії) для ведення діалогового процесу.
- Забезпечити участь представників громадянського суспільства, що проживають на територіях, які наразі не перебувають під контролем уряду України.

2. СТВОРЕННЯ СТІЙКОГО ПРОЦЕСУ ДІАЛОГУ МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПО ОБИДВА БОКИ ЛІНІЇ ФРОНТУ

Організувати безпечний простір для проведення таких діалогів, наприклад, під егідою міжнародних організацій у надійному місці за межами України.

3. СТВОРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ТОГО, ЩОБИ ГОЛОСИ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ НА ТЕРИТОРІЯХ, ЩО НЕ КОНТРОЛЮЮТЬСЯ УКРАЇНСЬКИМ УРЯДОМ, БУЛИ ПОЧУТІ ТА ЗРОЗУМІЛІ

Розробити канали для передачі інформації про життя на цих територіях та про потреби місцевого населення, яку надають безпосередньо люди, що там проживають.

Важливо якнайшвидше розпочати діалоги примирення для підтримки мирного процесу. Ці діалоги будуть розвиватися разом із перебігом мирного процесу і повинні тривати на всіх його етапах, включно з післявоєнним відновленням і реконструкцією, щоб підтримати стійке перемир'я та сталий мир.

Наш досвід показує, що практика діалогу, яка об'єднує представників громадянського суспільства по обидва боки лінії фронту, не лише сприяє пошуку стійких довгострокових рішень, а й допомагає руйнувати ворожі стереотипи, укорінені в суспільстві під час війни.

V. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАДАННЯ ПІДТРИМКИ ПОСТРАЖДАЛОМУ НАСЕЛЕННЮ

Спираючись на наш досвід надання гуманітарної допомоги та підтримки постраждалого населення безпосередньо на місцях протягом понад десяти років, ми рекомендуємо:

1. КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ:

- **Забезпечити рівний доступ** до гуманітарної допомоги залежно від потреб.
- **Підтримка, заснована на потребах:** при організації допомоги необхідно враховувати потреби конкретних груп населення. Різні території та групи населення мають різноманітні, іноді унікальні потреби. При розробці програм допомоги слід проводити попередню оцінку потреб населення.
- **Місцеві партнерства:** міжнародні зусилля з надання допомоги повинні передбачати участь місцевих організацій, які розуміють

конкретний контекст і потреби населення та знаходяться в безпосередній близькості до бенефіціарів.

2. КОНКРЕТНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ:

- **Сприяти поверненню дітей**, які були вивезені в Росію без батьків, керуючись інтересами дитини і розумною необхідністю в першу чергу.
- **Забезпечувати освітні програми та програми підтримки для дітей**, які залишилися в Україні, і тих, хто повернувся, з урахуванням їхнього різноманітного травматичного досвіду та типів переміщення, а також захищаючи їх від дискримінації та булінгу.
- При розробці програм підтримки **для внутрішньо переміщених осіб, біженців та інших вразливих груп** необхідно включати допомогу в переселенні та релокації.
- Необхідно **забезпечити людям свободу вибору місця проживання**, включно з можливістю переселення через колишню лінію фронту, надаючи у разі потреби підтримку в релокації та переселенні. Створити **житловий обмінний фонд** за зразком, наприклад, Північного та Південного Кіпру.
- Розробити механізми **безпечного перетину лінії розмежування цивільними особами з метою возз'єднання сімей**, відновлення розірваних зв'язків, отримання необхідних документів, відвідування родичів чи могил близьких, а також відновлення доступу до майна.
- Окрім підтримки психологічних послуг і лікування посттравматичного стресового розладу, **комплексні програми реінтеграції та реабілітації демобілізованих осіб** повинні включати працевлаштування та, у разі потреби, перенавчання. Люди, які повертаються з фронту, мають мати робочі місця.
- Програми, що надають **психосоціальну підтримку сім'ям**

демобілізованих військовослужбовців, повинні включати курси сімейної адаптації для сприяння успішній реінтеграції солдатів, які повертаються додому з фронту.

- Інтегрувати **програми внутрішньогромадського та міжгрупового діалогу** в процеси миробудування, національні стратегії примирення, освітні програми, центри соціальної підтримки та органи місцевого самоврядування. Це необхідно для побудови тривалого миру.
- Створити **діалогові платформи та інші механізми для роботи з історичною пам'яттю** як основу для тривалого миру. Вони необхідні для того, щоб усі постраждалі групи населення мали можливість бути почутими.

🕊️ За кожним із вищезазначених пунктів у нас є більш конкретні та деталізовані рекомендації, засновані на понад десятирічному досвіді безпосередньої роботи «в полі».

ЖІНОЧА МЕРЕЖА ДЛЯ ДІАЛОГУ ТА СТАЛОГО МИРУ

ХТО МИ ТАКІ

Ми — жінки-миротвориці, лідерки громадянського суспільства та експертки з гуманітарної допомоги зі всієї України, з обох сторін лінії фронту. Ми є учасницями **Жіночої мережі для діалогу та сталого миру**, заснованої нами в 2015 році.

Ми маємо безпосередній досвід організації евакуації десятків тисяч цивільних осіб із зон активних бойових дій; переселення понад півмільйона внутрішньо переміщених осіб і надання їм широкого спектра гуманітарної допомоги та підтримки; надання кризової

психологічної допомоги; супровід повернення дітей з Росії; реалізації програм економічного розвитку, у тому числі в сільських районах; а також організації та проведення діалогів із миробудівництва та примирення між розділеними громадами з 2014 року.

Війна торкнулася кожної з нас і наших родин. Деякі з нас і досі розділені з чоловіками та дітьми лінією фронту. Багато хто тікав від бомбардувань і обстрілів. Дехто втратив усе, включно з домівками, і не один раз. Усі ми втратили близьких нам людей.

Усвідомлюючи катастрофічні гуманітарні наслідки війни, ми об'єднані спільними цілями та цінностями – збереженням людських життів і захистом базових прав. Ми глибоко розуміємо, як конфлікт вплинув на людей по обидва боки лінії фронту. Ми несемо в собі надії, потреби й біль тих, кому служимо.

Ми хочемо рятувати життя, ми хочемо, щоб страждання припинилися, і ми хочемо миру.

Наша місія – сприяти встановленню справедливого і сталого миру в Україні, спираючись на наш досвід і знання як жінок, які живуть і працюють з людьми у районах, постраждалих від конфлікту. На підтримку нашої місії ми підсилюємо голоси місцевих громад, застосовуємо людино-орієнтований підхід до розв'язання конфлікту та добиваємося значущої участі жінок і громадянського суспільства на кожному етапі мирного процесу.

НАШІ ПРИНЦИПИ

1. ЛЮДИНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Наш людино-орієнтований підхід спрямований на захист життя і добробуту всіх, кого торкнувся конфлікт, включно з жінками та дітьми, біженцями, внутрішньо переміщеними особами, військовополоненими, жертвами обстрілів і пораненими, а також родинами, які втратили близьких тощо. Ми прагнемо, щоб їхні інтереси були представлені в мирному процесі, і ставимо їхні голоси, потреби та турботи в центр переговорів і мирних угод. Такий підхід дозволяє враховувати потреби

всіх постраждалих спільнот, запобігати новим спалахам насильства та будувати сталий мир.

2. УЧАСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ЖІНОК НА ВСІХ ЕТАПАХ ПЕРЕГОВОРІВ І МИРНОГО ПРОЦЕСУ

Жінки та представники громадянського суспільства по обидва боки лінії фронту, які представляють тих, хто найбільше постраждав від війни, повинні брати значущу участь на кожному етапі мирного процесу — включно з переговорами про припинення вогню, проектуванням мирного процесу, розробкою і контролем виконання мирних угод, їхньою реалізацією, а також повоєнним відновленням і реконструкцією. Це є ключовою умовою для забезпечення сталого миру.

3. ПРОЗОРИСТЬ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ

Вкрай важливо, щоб переговорний процес був прозорим, із чітким розумінням механізму ухвалення рішень: хто ухвалює рішення і яким чином. Така прозорість є ключем до формування легітимності та довіри до мирного процесу і до встановлення тривалого миру.